

Soveltamisalaa koskevat huomiot, kuten esimerkiksi kriittisen toimijan määrittäminen ja kriteeristön kattavuus

Suomen Kiertovoima ry KIVO edustaa Suomen kunnallisia jätelaitoksia. KIVO katsoo, että jätehuollon asemaa kriittisenä infrastruktuurina ei ole tunnustettu riittävästi, ja että jätehuolto tulisi ottaa osaksi direktiivin kansallista soveltamisalaa kuten useissa jäsenmaissa, kuten esimerkiksi Saksassa on tehty.

Jätehuolto on yhteiskunnan terveys- ja ympäristöturvallisuuden kannalta elintärkeä toiminto sekä kansalaisten perusoikeuksiin kuuluva välttämättömyyspalvelu. Sen häiriöt muodostavat nopeasti terveys- ja ympäristöriskin, ja suuronnettomuustilanteissa sen toimintavarmuus on olennaista. Saksassa tämä konkretisoitui vuoden 2021 suurtulvissa (esim. <https://www.politico.eu/article/belgium-germany-unimaginable-piles-flood-trash-garbage/>), jonka seurauksena maassa ryhdyttiin toimiin jätehuollon aseman vahvistamiseksi kriittisenä infrastruktuurina.

Jätehuolto on keskeinen osa toimivaa yhteiskuntaa, kuten myös koronapandemia konkreettisesti osoitti. Jätehuollon perusta on kirjattu jätelakiin; yhtenä tarkoituksena jätteiden terveysturvallisuuden varmistaminen. Jätehuoltopalveluiden varmistaminen asukkaille ja kriittisille yhteiskunnan toimijoille, esimerkiksi terveydenhuolto ja elintarviketeollisuus, ei ole mahdollista ilman, että koko kriittinen jätehuoltoinfra mukaan lukien keräyksen ja kuljetuksen järjestäjät sekä käsittelylaitokset toimivat myös häiriötilanteissa.

Yhdyskuntien orgaanisten jätteiden, erityisesti sekalaisen yhdyskuntajätteen ja erilliskerätyn biojätteen sekä jätevedenpuhdistamolietteiden keräyksen, kuljetusten ja käsittelyn keskeytyminen johtaa nopeasti laajoihin häiriöihin koko jätehuollon ja jäteveden käsittelyn toimija- ja arvoketjussa. Tämä vaarantaa siten ihmisten terveyden ja hyvinvoinnin lisäksi myös terveydenhuoltopalveluiden, elintarvikehuollon, energia- ja polttoainejärjestelmän sekä kierrätysmarkkinan toimivuuden. Jätehuoltojärjestelmään kohdistuvat häiriöt lisäävät siten aina sekä suoraan että epäsuorasti edellä kuvattujen toimintojen kautta laajojen terveyttä ja ympäristöä uhkaavien vahinkojen riskiä.

Orgaanisen ja bioperäisen jätteen käsittelyssä koko käsittelyketjun tulee lähtökohtaisesti toimia katkeamattomasti, sillä poikkeustilanteissa nopeasti käyttöön otettavaa vaihtoehtoa loppusijoitukseen kaatopaikalle tai välivarastointiin jätekeskuksissa ei ole. Orgaanisen jätteen kaatopaikkasijoitus on kielletty vuodesta 2016 ja poikkeuslupia jätekeskusten ympäristölupiin ei näiltä osin ole muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta myönnetty. Lisäksi hygienia-, terveys-, ympäristö- ja tilasyistä johtuen jätteen varastointi muutamaa päivää pidempään jätekatoksissa tai käsittelylaitoksissa ei ole mahdollista. Näin ollen on tärkeää varmistaa, että jätteiden käsittelyn koko toimintaketju voidaan kaikissa olosuhteissa hoitaa kokonaisuudessaan asianmukaisella tavalla. Tähän kuuluu jätteen ja siitä muodostuvien käsittelyrejektien ympäristö ja terveysturvallinen käsittely, esimerkiksi termisesti, biologisesti tai loppusijoittamalla.

Jätehuoltoinfrastruktuuri on monella tavoin energiasta riippuva toimiala, jonka kuitenkin tulee ympäristö- ja terveysturvallisuuden vuoksi toimia kaikissa tilanteissa. Toisaalta jätteen käsittelyn lisäksi biokaasulaitokset ja jätteenpolttolaitokset ovat osa kriittistä energiainfrastruktuuria, sillä ne tuottavat sähkön lisäksi kaukolämpöä asukkaille, höyryä teollisuudelle sekä liikennebiokaasua liikenteen toimijoille. Esimerkiksi liikennebiokaasun tuotto biolaitoksen alasajon jälkeen on katkolla 5–6 kuukautta, sillä biologinen prosessi ei ole nopeasti ohjattavissa, vaan pienetkin muutokset jätesyötössä sekä sitä kautta prosessiolosuhteissa ja mikrobikannassa vaativat olosuhteiden hitaan palauttamisen optimitasolle.

Päätös sisällyttää jätehuolto direktiivin toimialaan olisi ollut perusteltua siitäkkin huolimatta, että jätehuollon kriittisten toimijoiden määrittelyminen olisi vaatinut panostamista. Määrittelyminen olisi pitänyt tehdä yhdessä toimialan ja keskeisten viranomaisten kesken. Raja kriittiseksi toimijaksi määrittymisessä olisi tullut säätää riittävän korkealle, kuten varmasti on tarve muillakin toimialoilla.

Jätehuollossa toimii tuhansia erikokoisia julkisia ja yksityisiä jätehuoltotoimijoita. Kaikki näistä eivät valtakunnallisesti jätehuoltojärjestelmän toimivuuden kannalta kriittisiä, mutta liittyvät kiinteästi sekalaisen yhdyskuntajätteen, muiden biohajoavien jätteiden sekä vaarallisen jätteen keräykseen, kuljetukseen ja käsittelyyn. Kansallisesti olisi tullut varmistaa, että näihin jätelajeihin liittyvien välttämättömien toimijoiden toimintaedellytykset varmistetaan myös CER-direktiivin toimenpanossa.